

OBSAH

ÚVOD 11

GEOLOGICKÁ CHARAKTERISTIKA LOŽISKA DOLU ČSA 15

(Lubomír Kolátek)

Geologie širšího okolí 15

Pokryvné útvary karbonu 16

Reliéf karbonu 16

Úložní poměry a tektoniky 18

Pestré vrstvy 20

Eroze a štěpení slojí 21

HISTORICKÉ SOUVISLOSTI 27

Uhelné hornictví 27

(Miloš Matěj – Lubomír Kolátek)

První nálezy uhlí 27

Počátek těžby a první propůjčky dolových měr (Josef Večeřa) 28

Dolování na propůjčených dolových mírách (Josef Večeřa) 31

Moderní doly a koncentrace těžby 33

Důl č. XVII / Strojní jáma / Františka (Francizska Schacht) / rayon 1 / závod 1 Františka 36

Důl č. VI / Gabzdyl / Jindřich (Heinrich Schacht) / rayon 3 / závod 3 Jindřich 37

Důl Hlubina (Tiefbauschacht) / rayon 2 / závod 2 Hlubina 39

Důl Jan-Karel / rayon 0 / závod 4 Jan-Karel 41

Velkodůl Jan-Karel / President Beneš / ČSA (Radim Kravčík) 45

Záměry na spojení důlních polí a vytvoření centrálního závodu 45

Studijní cesta zástupců důlní společnosti do Porúří v únoru 1942 45

Projekt prestižní architektonické kanceláře Fritz Schupp a Martin Kremmer 46

Projekt modernizace dolu Jan-Karel z roku 1942 47

Rozšíření a prohloubení těžní jámy Karel (nově označované Jan II) 50

Výstavba dolu, koksovny a elektrárny Jan-Karel 1942–1945 50

Dokončení výstavby 51

Úpravna a oběh vozů 52

Těžní věž, jámová budova s oběhem vozů a strojovna jámy ČSA 1 (Jan) 55

Těžní věž a jáma ČSA 2 (Karel, Jan II) 57

Správní budova s připojenou lampovnou a koupelnou – objekt č. 51 57

Velkodůl Československé armády 57

Jáma ČSA 3 59

Patro 10 a 11 59

Jáma Nová pole 59

Organizační změny a útlum těžby 60

Nerealizované 12. patro, nová razicí technika a nové dobývací komplexy 60

Tzv. těžní magistrála 63

Ukončení těžby 63

Kryt CO (civilní ochrany) 65

Důlní neštěstí (Lubomír Kolátek) 67

Havárie 6. března 1885 na dole Jan 68

Havárie 14. června 1894 na dole Františka 69

Havárie 22. března 1977 na dole ČSA 71

Koksovna 72

(Miloš Matěj – Jan Počta – Rudolf Hrubý)

Počátek koksování 72

Založení koksovny 72

Nárůst počtu pecí různých typů 73

Výstavba nového závodu na novém místě 74

Skupina Lares a Otto-Hoffmann 74

Skupina Koppers I a II 76

Skupina Still a Koppers IV a V 77

Záměr nového závodu, zastavení skupin Koppers I a II a Still 79

Lokalita koksovna, výstavba skupiny Koppers VI a VII 79

Výstavba koksovny Stonava, předzvěst ukončení výroby koksovny 80

Postupné zastavení provozu koksovny ČSA 82

Elektrárna 83

(Miloš Matěj – Radek Míšanec)

Elektrárna dolu Františka 83

Centrála I, koksovna 83

Centrála II, koksovna 85

Elektrárna Jan / President Beneš / ČSA 87

Teplárna ČSA 88

Elektrárna dolu Jindřich 93

Kolejová doprava 93

(Miloš Matěj)

Košicko-bohumínská dráha (KBD) / Kaschau-Oderberg Bahn (KOB) / Kassa-Oderbergi Vasút (KS-OD) 94

Nádraží Karwin / Karvinná / Karvinná – hlavní nádraží / Karviná – hlavní nádraží / Karviná-Doly 95

Nádraží Dombrau / Dombrová / Doubrava / Dąbrowa Śląska / Dombrau Olsa 95

Připojení dolů hraběte Larisch-Mönnicha na hlavní trať Košicko-bohumínské dráhy (KBD) 97

Přeložka Louky nad Olší – Dětmárovice 97

Báňská/Montánní dráha 98

Úzkorozchodné místní dráhy 98

Místní dráha Ostrava–Karviná (MDOK) / Lokalbahn

Ostrau-Karwin, „karvinská tramvaj“, „radvanický pendlí“ 98

Dopravní podnik města Ostravy (DPMO) 99

TECHNOLOGICKÝ A STAVEBNÍ VÝVOJ 101

Těžba uhlí, uhelné hornictví 101

(Anna Šmeilová – Martin Přibil – Lubomír Kolátek – Miloš Matěj)

Nová minerální paliva 101

První doly 102

Kutací (průzkumné) a nálezné jámy a štoly 102

Dobývání ve větších hloubkách	102
Dobývací metody	102
Metoda chodbicování	102
Metoda pilířování	103
Metoda stěnování	103
Základka, dobývání na dvě lávky	104
Technologie pro ražení a dobývání	105
Ruční ražení a dobývání	105
Mechanizace ražení a razicí kombajny	105
Mechanizace dobývání	106
Dobývací kombajny a pluhy	106
Důlní výztuž	110
Dobývací komplexy	111
Program POP 2010	112
Důlní doprava horizontální	113
Důlní doprava svislá	115
Konstrukce těžních strojů	117
Dopravní nádoby	118
Těžní věže	118
Větrání v dole, chlazení, vtažné a výdušné jámy	125
Odvodňování dolů, vodní jámy	126
Typologické uspořádání povrchových objektů a jejich architektonická kompozice	127
Úpravna uhlí	128
(Miloš Matěj – Jan Počta)	
Přípravné pochody, rozpojování	128
Rozdružování	128
Přebírání	128
Rozdružování na gravitačním principu	128
Flotace, rozdružování na principu rozdílného povrchového napětí	129
Intenzifikační a pomocné pochody	129
Historický a technologický vývoj úpraven na jednotlivých lokalitách	130
Úpravna dolu Františka	130
Úpravna dolu Hlubina	130
Úpravna dolu č. 6 / Jindřich	130
Úpravna dolu Jan-Karel / President Beneš / ČSA	130
Výroba koksu a vedlejších produktů	134
(Miloš Matěj – Jan Počta – Rudolf Hrubý)	
Přímá výroba koksu	134
Milíře	134
Ohradové schauburské pece	134
Úlové pece	134
Nepřímá výroba koksu, plamenné pece / komorové pece	136
Pecce typu Coopée, belgické pece	136
Pecce typu Gobiet, starý a nový typ	136
Pecce typu Lürmann	139

Destilační a regenerační pece	140
Pece typu Otto-Hoffmann	140
Pece typu Koppers	141
Pece typu Still	148
Chemický provoz, zpracování koksárenského plynu	148
Oddělování dehtu	148
Oddělování čpavku (amoniaku)	148
Oddělování benzolu	149
Oddělování fenolu, fenolka	154
Vyčištěný koksárenský plyn	154
Výroba elektrické energie, tepelná elektrárna	154
(Miloš Matěj – Radek Míšanec)	
Zauhlování a vodní hospodářství	154
Kotelna a kotle	155
Strojovna, pohony a generátory	155
Parní stroj	157
Tepelná turbína	157
Generátor (dynamo a alternátor)	159
Rozvodna, rozvodné soustavy, vedení VVN, VN a NN	159

MAJETKOVÝ A ORGANIZAČNÍ VÝVOJ TĚŽBY 167

(Irena Korbělářová – Miloš Matěj)

Šlechtické podnikání, fideikomisní panství rodiny Laryšů ze Lhoty / Freiherrn, Grafen Larisch von Elgoth / Grafen von Larisch-Mönnich	167
Jan Josef Erdman Florian hrabě z Laryšů, svobodný pán ze Lhoty a Karviné / Johann Joseph Erdman Florian Graf von Larisch, Freiherr von Elgoth und Karwin (1738–1792)	168
Jan Josef hrabě z Laryšů, hrabě z Larisch-Mönnichů / Johann Joseph Graf Larisch, Graf von Larisch-Mönnich (1766–1820)	169
Jindřich hrabě z Larisch-Mönnichů / Heinrich Graf von Larisch-Mönnich (1793–1859)	170
Jan hrabě z Larisch-Mönnichů / Johann Graf von Larisch-Mönnich (1821–1884)	172
Jindřich hrabě z Larisch-Mönnichů / Heinrich Graf von Larisch-Mönnich (1850–1918)	174
Jan hrabě Larisch-Mönnich, JUDr. Jan Larisch-Mönnich / Johann Graf von Larisch-Mönnich, Dr. Jur. Johann Heinrich Larisch-Mönnich (1871–1962)	176
Kamenouhelné doly jeho excelence Johanna hraběte Larisch-Mönnicha / Hraběcí Larisch-Mönnichovy uhelné a koksárenské závody v Karviné	178
Znárodnění soukromého majetku	178
Ostravsko-karvinské doly, národní podnik (OKD, n. p.) / Ostravsko-karvinské doly, státní podnik (OKD, s. p.) / Ostravsko-karvinské doly, akciová společnost (OKD, a. s.)	179
Ostravsko-karvinské koksovny, OKK Koksovny, a. s.	179
Ostravsko-karvinské elektrárny, n. p. (OKE) / Moravskoslezské teplárny a. s. (MST) / Dalkia, a. s. / Veolia, a. s.	180
Ztráta většinového podílu státu, společnost Karbon Invest	181
Opětovné převzetí státem, postupný útlum těžby	181

ÚTLUMOVÉ DOLY Z HLEDISKA PAMÁTKOVÉ PÉČE 183

(Miloš Matěj – Michaela Ryšková)

Dokumentace a památkové hodnocení uhelných dolů ostravsko-karvinského revíru	183
--	-----

Hodnoticí kritéria	185
Historická hodnota	185
Typologická hodnota	186
Úvodní důlní díla, jámy a důlní provozy	186
Těžní věže	186
Architektonická hodnota a celkové provozní a urbanistické řešení	188
Hodnota autenticity	191
Návrh památkové ochrany	193
Památková ochrana dolu, elektrárny a koksovny ČSA	193
Možnosti nového využití a zpřístupnění veřejnosti	195

DŮLNÍ STROJE KARVINSKÉ ČÁSTI OKR Z POHLEDU MUZEOLOGIE 203

(Anna Šmehilová)

Dokumentace a hodnocení strojního vybavení OKR	204
Metodika tvorby soupisů dochovaných strojů	204
Metodika hodnocení	204
Posouzení charakteru současných muzejních sbírek zaměřených na uhelné hornictví v České republice	204
Návrh na zachování vybraných zástupců	205
Vytvoření depozitáře pro sbírky těžké techniky v Moravskoslezském kraji	207

HISTORIE REKULTIVACÍ NA KARVINSKU 209

(Barbara Stalmachová)

První etapa: období bez rekultivací (do 2. světové války)	209
Druhá etapa rekultivací: období řízených technických rekultivací (50.–80. léta 20. století)	210
Třetí etapa rekultivací: období ekologických a krajinářských rekultivací (od 80. let 20. století do počátku 21. století)	211
Lesnické rekultivace	212
Vodní a mokřadní rekultivace	212
Krajinářské a ekologické pojetí	213
Čtvrtá etapa rekultivací: současné integrované a přírodě blízké rekultivace (od počátku 21. století do současnosti)	214
Nové principy rekultivace	214
Významné rekultivační lokality dolu ČSA a jejich současný stav	216
Odval dolu ČSA	217
Celkové zhodnocení	217

LITERATURA A PRAMENY 219

SUMMARY 229

PŘÍLOHY 232

Vývoj areálu dolu, koksovny a elektrárny Jan-Karel / President Beneš / ČSA (Radek Míšanec)	232
Mapa úvodních důlních děl a dopravních systémů (Pavel Maren)	250